

OPBOUW

WEEKBLAD TOT OPBOUW VAN HET GEREFORMEERDE LEVEN

uitgave van de gereformeerde persvereniging „opbouw“

Gods lankmoedigheid over Ninevé

(Jona 4)

Het boek Jona is weleens gekarakteriseerd als het zendingsevangelie van het Oude Testament.

Als uit één boek blijkt, dat de bijbelschrijver gedreven is door de Heilige Geest, dan is het wel uit dit.

Het gaat in tegen de roem van de Joden, dat het evangelie voor hen was.

Welke Israëliet zal dit boek geschreven hebben? Jona zelf? Een tijdgenoot van hem? Wat moeilijk voor iemand van het uitverkoren volk om zo mild te schrijven over heidenen, over heidenen op het schip, die tot de HERE riepen in hun doodsnood, over heidenen, in Ninevé, die zich bekeerden? Misschien nog moeilijker, om zo te schrijven over een profeet van Israël, die tot het laatste toe zich verzette tegen God.

In dit boek schemert iets van een nieuwe tijd.

God zoekt Ninevé.

De morgenlichtstreden van de tijd der heidenen dringen reeds over de muur der afscheiding heen.

Het is, alsof op de achtergrond reeds iets weerlicht van het Pinkstervuur.

— o —

Toen de datum naderde, waarop het oordeel over Ninevé moest komen, was Jona de stad uitgegaan. Vanuit de verte kijkt hij toe. Nu zal het gebeuren.

Maar de morgen verliep, de middag, de avond.

Er gebeurde niets.

Dat mishaagde Jona en hij werd toornig.

En nu is het zeer gemakkelijk, om te zeggen: Wat een hard mens! Wat een onverschillig! Om zich over twee miljoen mensen en kinderen niet te bekommeren! Maar dan vergeten we, dat Jona zich nog wel kon rechtvaardigen.

Het ging hem immers niet om Ninevé, maar om Israël.

Liefde dreef hem, geen haat.

Liefde voor het volk van God.

Maar dan gaat de HERE iets doen, waardoor Jona's houding in het rechte licht komt te staan.

Terwijl de profeet vergeefs naar wat schaduw zoekt, laat de HERE een wonderboom groeien boven zijn hoofd.

Nu heeft hij schaduw.

„En hij verheugde zich met grote vreugde“.

En nu gaat de HERE hem onderwijzen.

Ja, nu ben je blij, Jona. Die wonderboom bevat je, ofschoon je er niet aan gewerkt hebt. Je verheugt je met grote vreugde. Je ogen glinsteren weer. Over Ninevé denk je niet. Dat er veel meer dan 120.000 kinderen zijn, dat raakt je niet. Je bent je toorn over Ninevé al haast weer vergeten.

Er is nu weer een andere kwestie.

Die wonderboom!

En dat is ook veel belangrijker: dat je weer wat schaduw hebt.

En geen lastige vliegen boven je hoofd.

Dat is ook belangrijk.

— o —

Gaat dit nu alleen over Jona?

Of gaat het hier ook over ons?

We spreken soms over de geweldigste werkelijkheden, over de verkiezing, over het feit dat niet alle mensen zalig worden.

We kunnen debatteren, uren lang. Dikwijls zijn er hete hoofden en koude harten.

Maar grijpt dat ons nog?

We leven in een tijd, dat kerken verloren gaan, miljoenen vervreemden van God, de kerk in de grote steden wordt teruggebracht tot een klein getal.

Denken we daar wel eens over na?

We komen thuis, we zitten weer genoege-lijk bij onze vrouw, onze kinderen. We roken onze sigaar. We hebben onze schaduw.

En dan gaat de HERE dat ook verder verklaren.

Jona, gij kunt gauw klaar zijn met Ninevé. Gij hebt aan die stad niet gewerkt, gij kent de mensen daar niet eens. Gij zegt al spoedig: er is toch niet bij voor het koninkrijk Gods. Gij vindt het één grote vuilnisbak. Laat maar branden!

Weet U, als het over onze eigen kinderen gaat, die verloren dreigen te gaan, als we in ons gezin de afval van de HERE moeten meemaken, dan zijn we daar bewogen over. We hebben immers aan dat gezin gewerkt. We hebben daar, om zo te zeggen geplant, gezaaid, gespreoid. Soms letterlijk: met onze tranen gespreoid.

Onze kerk!

Daar zijn we ook bewogen over: het zijn onze eigen broeders en zusters.

Daar liggen we nog al eens wakker van. Maar de synodale kerk, de hervormde kerk?

Nu ja, die mensen kennen we maar zo'n beetje.

We hebben aan die gemeenten niet gebouwd we hebben er niet gezaaid, het akkerwerk niet besproeid. We kennen nauwelijks meer de plaatselijke predikanten van die kerken. Hoogstens zeggen we, dat we het altijd wel geweten hebben, dat het daar niet goed kon gaan. We vinden dat een oordeel Gods.

En dan zoeken we onze schaduw.

En die heidenwereld, die bruinen, die zwarten, die mensen met heel andere gewoonten die ringen in hun neus dragen en van die dikke lippen hebben, die kennen we helemaal niet. Die stammen van Cham af en Cham is vervloekt. Die staan zo ver van ons af. Ja, zeggen we, als ze verstoken blijven van het evangelie dan gaan ze voor eeuwig verloren. Hoeveel zijn dat er? Honderd miljoen? Duizend miljoen wel?

„Ja, dat is nu de uitverkiezing“.

— o —

Maar hoor dan de HERE!

Ninevé is een stad Gods. Dat staat in Jona 3. De HERE heeft die stad gemaakt. Hij kent ze daar allen bij name. Het zijn Zijn schepselen. Hij kent zelfs het vee, dat klagelijk loeit in de stallen. Hij vindt het zo vreselijk, om die stad te verwoesten. En als Hij met Zijn oordelen op aarde komt, dan zijn er bijna kreten bij God. In Jeremia 45 staat geschreven: „Zie, wat Ik gebouwd heb, breek Ik af, en wat Ik geplant heb, ruk Ik uit“.

De HERE komt niet los van Zijn scheping. En dan neemt de HERE Jona als het ware mee, en dan buigt Hij Zich over die grote stad, en dan laat Hij Jona iets zien.

Dan woelen Zijn handen nog even door dat, wat voor Jona niets meer is dan een grote lorrebak, en dan haalt Hij daaruit nog iets moois op: paarlen en diamanten!

Kijk eens, Jona! Nog 120.000 kinderen.

UIT DE INHOUD:

Gods lankmoedigheid over Ninevé

C. H. L.

„Wij willen een christelijk dorp blijven“

C. V.

Kerken in Schotland (XV)

J. M.

Ons zingen in de kerk

D. M. L. M.

Mormonenland

C. v. d. L.

Theologen en dienstplicht (III)

J. v. W.

Boekbespreking

H. C. E. S.-L.

Persschouw

C. V.

Kritische krabbel

Frater

Van hier en ginds

Kerknieuws

De HERE wil als het ware zeggen: als ge dan niet letten wil op die koning van Ninevé en die duizenden, die zich in zak en as nederbuigen voor Mij, let dan tenminste op die kinderen. Die zijn onschuldig. Die kennen het onderscheid nog niet tussen hun rechter- en linkerhand.

En veel vee.

Wat is dit ontroerend mooi.

Wat geeft God ons hier een les.

Hij denkt nog aan het vee.

In de oorlogsdagen, toen de vliegtuigen overtrokken met hun bommenlast naar Duitsland, hoorden we mensen zeggen: „Laten ze daar de boel maar platbranden. Het geronk van de motoren is muziek in mijn oren“.

Zo praatten de mensen, die aan die steden niet hadden gearheid. Daar was toch niets van hen bij.

Maar God dacht, toen de bommen daar vielen, midden in het oordeel, nog aan de honden en de katten.

Het waren Zijn schepselen.

— o —

We zijn nu aan het einde gekomen van het boek Jona.

Of de profeet tot verandering van inzicht gekomen is, weet ik niet.

Dat is ook niet belangrijk.

Van belang in dit evangelie is, dat er bij God geen verandering is, en schaduw van omkeer.

Hij zoekt nog altijd Ninevé, dat is de wereld.

De HERE is eeuwen geleden ook naar Nederland gekomen, ook zo'n vergaarbak van zondaren: drinken en dobbelen waren geliefkoosde bezigheden van onze vaders.

En hier zijn de kerkjes verrezen.

Als we het van Jona hadden moeten hebben, dan waren onze voorgelachten en wij in onze zonden vergaan.

Maar de HERE heeft ons gekend.

Hij heeft voor ons Zijn Zoon gegeven.

Christus is een verzoening, niet alleen voor de zonden van Israël, maar voor de zonden van de gehele wereld.

Laten wij dan die wereld blijven zoeken in de zending, in het uitsturen van evangelisten.

Omdat het Gods wereld is.

We liggen nog zo veelzins wakker van onze moderne wonderbomen van genot en pleziertjes.

Laten we eens wat meer wakker liggen van die miljoenen mensen, die wij niet kennen, maar die God kent.

En wat meer gebed voor de zending!

Kampen.

C. H. Lindeboom.

„Wij willen een christelijk dorp blijven”

Wie zijn kranten bijhoudt weet, dat de kerk in Oost-Duitsland zware dagen beleeft.

Op alle mogelijke wijze wordt ze tegengewerkt en vervolgd. Onderscheidene predikanten zijn reeds plotseling verdwenen en nooit teruggekeerd. Het theologisch onderwijs wordt bemoeilijkt. De communisten vonden een karikatuur van de doop en de conformatie (het belijdenis-doen) uit, in de hoop de mensen, en dan speciaal de jeugd, van de kerk te vervreemden. Een „Jugendweihe” werd als vervanging van het godsdienstonderwijs georganiseerd. Anti-godsdienstige en anti-kerkelijke propaganda wordt rusteloos gevoerd. Als een loden last ligt dit alles op de kerken en de gelovigen. Bovendien worden ze dag in dag uit op nog alle mogelijke andere manieren in hun christen-zijn tegengewerkt, bespottelijk gemaakt, veracht. Speciaal de onzekerheid en de onrust zijn sterk onder de christenen. Steeds leven in hen vragen als: Wat hangt ons boven het hoofd? Wat zal er morgen gebeuren?

Ik vond in een Zwitserse krant, het „Berliner Sonntagsblatt” een ooggetuigeverslag van een anti-kerkelijke actie, zoals er vele in de oost-duitsse dorpen en steden gevoerd worden. In zijn simpelheid doet het je iets beseffen van wat achter het ijzeren gordijn in dit opzicht gebeurt.

Hier is het verhaal.

Wij waren allen in de grote zaal van de S.E.D. bijeengekomen.

Iedereen keek of de dominé óók aanwezig was.

Een van de heren nam het woord. Hij vertelde eerst, dat het geloof een ouderwetse aangelegenheid was. Sedert de Spoetnik om de aarde cirkelde was het toch duidelijk bewezen, dat er geen hemel bestaat. „De mens kan alles en hij heeft geen God nodig. De kerk en het geloof kunnen de moderne mens niets meer bieden”. En hij citeerde een woord van de grote „burgerlijke” humanist Herder uit het jaar 1798: „Natuurwetenschap en physica moet ieder kind studeren om vreugde aan het leven te kunnen hebben, de weldaden der natuur te gebruiken en eindelijk te kunnen breken met het bijgeloof, dat het menselijk geslacht nooit gelukkig heeft gemaakt”.

Daarna begon hij onze dominé aan te vallen. Die had pas de jongens bij het godsdienst-onderwijs zó geslagen, dat één van hen naar het ziekenhuis moest worden gebracht. Bovendien liet hij de kinderen een door hem zelf verzonden geloofsbelijdenis van buiten leren. Niet de school, maar hij, de dominé, had gelijk! Volgens de woorden van de redenaar was de dominé zulk een slecht mens, dat het alleen aan de goedheid van de burgemeester te danken was, dat hij nog in het dorp mocht blijven. Wat de dominé op zijn kerfstok had was verschrikkelijk: hij was een overtuigde NATO-aanhanger, een tegenstander van de vredesbeweging en dergelijke meer.

Toen hij klaar was, kwam een andere redenaar naar voren. Hij riep uit: Wie na alles wat wij nu over deze dominé gehoord hebben, nog zijn kind aan hem toevertrouwt, bewijst daarmee duidelijk, dat ook hij aan de verkeerde kant staat. Bij de uitgang van de zaal liggen lijsten, waarop alle namen van alle hier aanwezigen staan. Ieder behoeft alleen maar een kruis achter zijn naam te zetten, om aan te geven, dat hij zijn kind niet langer het godsdienstonderwijs van de predikant zal laten volgen maar het voortaan naar de „Jugendweihe” zal sturen.

Toen hij uitgebruld was, bleef het lange tijd muisstil in de zaal. Ten slotte vroeg de burgemeester of nog iemand het woord verlangde.

Tot onze grote verbazing stond de onderwijzer op en vroeg aarzelend (ik bewonderde hem in stilte, want dit kon het einde van zijn werk betekenen) waarom de dominé niet uitgenodigd was. Die had immers een zoon van 14 jaar! Bovendien had in een democratische staat iemand die aangevallen werd toch het recht zich te verdedigen?

Een siddering ging door de zaal.

Wij dorpsbewoners, die tot dusver allen als meelzakken op onze stoelen gezeten hadden, gingen rechtop zitten! Ook de onderwijzer vatte moed. Hij ging zo verder: „De dominé heeft tijdens zijn lessen nooit iemand zo

geslagen, dat hij naar het ziekenhuis moest. Ik heb alle kinderen van het dorp op school en ik zou het daarom moeten weten. Nog één ding: U hebt zojuist over Herder gesproken, die zo op natuurwetenschap was gesteld. Maar U hebt hem niet volledig geciteerd. Want hij gaat zo verder: „Echt geloof zal nooit uitgeroeid kunnen worden. De poorten der hel kunnen het niet overweldigen en de Antichrist kan met al zijn macht alleen maar bereiken dat de mensen sterker gaan geloven”.

Het was geweldig!

De hoge heren vooraan werden onrustig en wisten niet wat zij moesten zeggen. Alleen de burgemeester probeerde de zaak nog te redden. Hij riep: Mensen, jullie weten, dat de onderwijzer een vreemde is. Bovendien staat hij ook nog aan de kant van de dominé. Het komt er echter op aan wat wij, die hier thuis horen, willen. En wij moeten van de dominé, en van de kerk met haar ouderwets geloof niets hebben!

Daar stond opeens vrouw Hennig op.

Zij is na de geboorte van haar zoon, die nu 14 jaar oud is, lange tijd ziek geweest. En zij heeft alle moeiten des levens leren kennen. Ofschoon ze nog niet zo oud is hebben wij allen respect voor haar. Zij zei: „Over onze dominé is veel slechts gezegd. En omdat niemand van ons daartegenin is gegaan, heeft het de schijn, dat wij het daar allemaal mee eens zijn. Gedurende mijn ziekte heb ik veel met de dominé gesproken en ik wil wel dit zeggen: als er één man in ons dorp is, die wij moeten hoogachten dan is het de dominé. Ik zou hem wil zeggen, dat ik mij schaam in de laatste tijd zo zelden naar de kerk te zijn gegaan. Ik ben weliswaar dikwijls moe en moedeloos. Maar ik had moeten weten, dat ik door zijn prediking nieuwe kracht zou krijgen”.

Toen vrouw Hennig uitgesproken was, waren wij allen diep ontroerd. En velen hadden moeite hun tranen in te houden.

Na enkele ogenblikken sprong achter in de

zaal een oude man op. Hij was niet voor deze vergadering uitgenodigd. Maar hij had het toch klaar gespeeld mee naar binnen te komen. Zijn gouden konfirmatiejubiläum had hij reeds lang achter de rug! Ik weet niet of hij in de laatste vijftig jaar wel ooit in de kerk was geweest. Wij meenden dat hij erg „vooruitstrevend” was. Met hese stem riep hij: „Jullie, heren, kunt van onze dominé zeggen wat je wilt, maar wij zijn altijd een christelijk dorp geweest en wij willen dat ook blijven! Als de kerk kapot gaat, dan gaat ook het volk kapot. Zeg dat maar tegen de mensen”.

Dit woord, zo eenvoudig als het was, was diep ingeslagen.

Opeens begonnen we allemaal door elkaar heen te praten en op te staan. Ieder zei zo ongeveer hetzelfde: „Wij zijn altijd christelijk geweest en wij willen christelijk blijven”. En omdat wij het allemaal tegelijk zeiden, hadden we moed ook nog wat meer te zeggen!

Wij hadden die mensen voor in de zaal en de burgemeester helemaal vergeten. En pas toen we buiten stonden, bedachten we opeens dat de vergadering niet gesloten was en dat niemand op de lijst geschreven had.

De volgende zondag was de kerk berstensvol. We waren er allen.

Tot zover dit verhaal.

Men kan gemakkelijk kritiek uitbrengen op die exclamaties: wij willen een christelijk dorp blijven, wij willen christelijk blijven.

Maar 't is beter ons te realiseren in wat voor nood en strijd zich kerken bevinden die zo door de machthebbers van deze wereld worden tegengestaan.

Dan gaan we misschien wat meer voor de broeders en zusters in Oost-Duitsland en de andere landen achter het ijzeren gordijn bidden.

Voorts: ook uit dit verhaaltje wordt weer één ding duidelijk. Ten slotte, in de laatste en ergste verzoeking en strijd en vervolging, moeten de kleine gemeenten en de afzonderlijke christenen de strijd alleen strijden.

Alle grote organisaties en machten worden het eerst en het gemakkelijkst geëlimineerd!

Laten we daar nu reeds om denken.

C. V.

Kerken in Schotland

1560—1960

XV

Herenigingen en nieuwe groeperingen

Met het ontstaan van de Vrije Kerk van Schotland in 1843 — waarover we in de voorgaande twee nummers geschreven hebben, is de geschiedenis van 't historisch reformatorisch kerkelijk leven in Schotland niet ten einde. Daarna heeft zich nogal een en ander voorgedaan in het kerkelijk leven. Eigenlijk is het kerkelijk leven voortdurend in beweging gebleven. Die beweging werd veroorzaakt door de invloeden van de tijdgeest en door de invloed van de begeerte naar eenheid-van-alle-reformatorisch-gelovigen.

Dr Chalmers, de leidende figuur bij het conflict dat geleid heeft tot het ontstaan van de Vrije Kerk, was geen sectariër gelijk we een vorige keer reeds opmerkten. Hij zocht contacten met alle reformatorische christenen. Men heeft hem genoemd de apostel der eenheid. Typische naam voor een man die een nieuwe kerkscheuring op zijn rekening had staan. Hij begeerde hartstochtelijk de eenheid van alle ware gereformeerden. Zoals in meer opzichten, valt hier een parallel op te merken met dr A. Kuyper Sr, de grote figuur van de beweging der Doleantie in Nederland van 1886. Ook dr Kuyper heeft de eenheid van de ware gereformeerde belijders hartstochtelijk begeerd en nagestreefd. Na de scheuring van 1886 ging z'n zoeken uit naar contact met de broeders uit de Afscheiding van 1834. En reeds in 1892, zes jaren na de scheuring van '86, kwam de vereniging tot stand tussen de toenmalige Christelijke Gereformeerde Kerk, die rechtstreeks stamde van 1834, en de Kerken van de Doleantie. Dr Kuyper was geen sectariër. In z'n strijd voor de vrijheid van de kerk om haar eigen belijdenis te kunnen handhaven, buiten de

Herv. Kerk gedrongen zoekt hij een bond van vrije kerken te vormen. Met dr Chalmers ging het evenzo. Bij zijn strijd voor de vrijheid van de kerk om haar eigen kerkelijke zaken, haar eigen kerkelijk leven te leiden, is hij met zijn volgelingen buiten de kerk van Schotland gedrongen. Maar hij was geen sectariër, die het te doen was om een isolement te zoeken en te koesteren.

Hij wendde zich na de „uitgang” uit de Kerk van Schotland dadelijk tot de Seceders. De Seceders waren de broeders wier vrije kerk, de Secession Church, dateerde van 1733, de uitgang onder leiding van Ebenezer Erskine. Hij hoopte op een vereniging met deze „vrijwilligers”, die van een nationale kerkidee niets moesten hebben. Hoewel Chalmers daar anders over dacht. Hij was en bleef voorstander van een nationale kerk, maar dan een nationale kerk die in volle vrijheid, de vrijheid die in Christus is, haar eigen kerkelijke leven zou kunnen leiden. Hoewel dit verschil tussen hem en de broeders van 1733 lag, wendde hij zich tot hen, omdat hij hoopte op een vereniging. Trouwens hij hoopte op een hereniging van en met nog enkele kleinere kerkengroepen. De oorspronkelijke Secession Church van 1733 was al spoedig uiteen gevallen in tweeën. De ene noemde zich de „oorspronkelijke” en de ander had een andere bijnaam gekozen. Deze twee groepen waren na korte tijd weer uiteengevallen, elk voor zich in twee delen. Het „voluntarisme” ontlaarde in een individualistisch oplossen van de eenheid der gelovigen in groeperingen en groeperinkjes, die ieder voor zich meenden dat door de ander tegen het recht des HEREN zwaarlijk gezondigd was en die zich derhalve „vrijmaakten” van die andere groepering. Daarvoor was Chalmers niet alleen bang. Maar hij hoopte dat het mogelijk zou blijken de eenheid der broeders in Christus te herstel-

len in een gemeenschap, die vrij was van de inmenging van de staat in haar intern kerkelijk leven.

Daarom werd er van de zijde van de Vrije Kerk terstond broederlijk contact gezocht met de broeders van 1733. Reeds op de na-jaarsynode te Glasgow van 1843, het jaar der uitleiding, waren er vertegenwoordigers van andere vrije groeperingen; ook van de oudste vrije kerk in Schotland, de Geref. Presbyteriaanse Kerk van 1695.

Van een vereniging met de Secession Church van 1733 kwam niets. Dat kwam waarschijnlijk ook doordat tussen deze kerkengroep van 1733 en die van 1752 (Relief Church) van Gillespie al geruime tijd besprekingen lopende waren over een vereniging. In 1847 kwam deze vereniging tot stand.

De vereniging dus tussen de **hoofdgroepen** van 1733 en van 1752, van de groep Erskine en Gillespie. Zij vormden een aanmerkelijke groep. De Secession Church van 1733 kwam met plus minus 400 gemeenten en de Relief Church van 1752 met een 180 gemeenten. Samen een vrij sterke kerkengroep. Zij namen de naam aan van: Verenigde Presbyteriaanse Kerk (United Presb. Church). Zo had men dus kort na 1843, in het midden van de vorige eeuw, de sterk gedecimeerde Kerk van Schotland. Daarnaast de Vrije Kerk van 1843. Daarnaast de Ver. Presbyteriaanse Kerk van 1847.

Daarnaast de Geref. Presbyteriaanse Kerk van 1695, die sterk verminderd, vandaag nog bestaat. Hij telt slechts een 15 gemeenten, voor het merendeel klein, gelegen in de Schotse Hooglanden en op de eilanden. In afgelegen en geïsoleerde streken.

Daarnaast bleven verschillende kleine groeperingen bestaan en van de groep van 1733, en van de groep van 1752, die met de vereniging van 1847 niet wilden meegaan.

Zo was de kerkelijke toestand dus in het midden van de vorige eeuw.

De Vrije Kerk bleef in het midden van de vorige eeuw lange tijd haar karakter behouden van trouw aan de onverkorte, oude reformatorische belijdenis van Westminster. Zij hield vast aan een strenge zondagsviering en was sterk in haar oppositie tegen elke vorm van papisme. Het parochiestelsel werd allereerste in praktijk gebracht. De gehele kerk was doordrongen van haar opdracht in deze wereld. Evangelisatiewerk en zendingswerk werden krachtig ter hand genomen.

Na Chalmers dood viel de Vrije Kerk terug. Invloeden van de nieuwere theologie van die tijd, de zogenaamde Vermittlungstheologie, deden zich gelden. Ook de toen nieuwe opvattingen betreffende Schriftkritiek kwamen hun invloed brengen. Er waren meer contacten met de Duitse universiteiten dan in de dagen van Chalmers. Hoewel het Calvinisme nog sterk bleef, deed de nieuwere theologie zich gelden. William Robertson Smith (1846—1894), een algemeen geacht oud-testamenticus van de Vrije Kerk moest in 1881 worden ontheven van zijn leeropdracht voor het Oude Testament vanwege zijn schriftkritische opvattingen. Dit geschiedde aan de universiteit van Aberdeen. Eerst ontstond er grote verontrusting omtrent de leringen van deze nieuwere theologie, maar lang voor het einde van de 19e eeuw werden deze opvattingen schier overal gemeengoed. De theoriën van Graf-Wellhausen, die de oude inzichten omtrent de profeten en de geschiedenis van het Oude Testament op hun kop zetten, werden beschouwd als „wetenschappelijk”. Wie er niet mee meeging dat hoogstens Gods Woord in de bijbel kon zijn, maar meende dat de Schrift het geschreven Woord Gods is, die werd in theologische kringen niet voor vol aangezien.

Onder invloed van dit nieuwere denken kwam men er toe in 1892 de zogenaamde „declaratory act” aan te nemen op de synode van de Vrije Kerk. Deze „act”, dit synodebesluit hield wijziging van de oude Westminster belijdenis in, waardoor de calvinistische gedachten hier en daar zodanig verzacht werden, dat aan het arminianisme in-tocht werd verleend. Op deze wijze kwam men dicht bij de Kerk van Schotland wat de leer betreft.

Dit besluit werd aanleiding tot afscheiding van een kleine groep. Een groep predikanten en ouderlingen gevolgd door hun aanhang hebben zich afgescheiden van de Vrije Kerk

van die tijd, om te blijven bij de oude reformatorische belijdenis. Deze groep heeft zich Vrije Presbyteriaanse Kerk genoemd (Free Presb. Church). Deze Vrije Presb. Kerk staat in leer en leven wel zeer dicht bij onze kerken naar mij voorkomt. Haar ontstaan was gevolg van een reformatorische daad. In een tijd van valse theologie, die de gemeente van het vaste fundament van het Woord afvoerde, in een tijd van geestelijke vervlakking heeft deze kerk zich vrijgemaakt van de besluiten der synode om de belijdenis te wijzigen, teneinde te blijven bij het aloude fundament.

In 1900 had een nieuwe vereniging plaats. Toen heeft het overgrote deel van de Vrije Kerk zich verenigd met de Verenigde Presb. Kerk (United Pres. Church), waarover we hierboven schreven, de kerk, die in 1847 ontstaan was uit de toen plaats vindende vereniging van de hoofdgroepen van 1733 en van 1752.

Deze verenigde kerk van 1900 ging de naam dragen Verenigde Vrije Kerk (United Free Church).

Een zeer kleine minderheid van de Vrije Kerk ging niet mee met deze vereniging, die een vereniging was onder invloed van de tijdgeest, die de confessionele geschillen licht achtte en wilde nivelleren. Deze kleine minderheid bleef staan op haar oude naam en rechten en bleef pretenderen de historische voortzetting te zijn van de oorspronkelijke Vrije Kerk van 1843. Met als gevolg dat de

kleine minderheid, destijds slechts 10 predikanten en 10 ouderlingen, die stonden op hun recht van wettige voortzetting van de Vrije Kerk van Schotland te zijn, dat recht hebben gehonoreerd gezien door een uitspraak van het hoogste gerechtshof in Engeland, welke uitspraak bij een appel op het Britse Hogerhuis is bevestigd.

Deze kleine minderheid is het begin geweest van de **huidige** Vrije Kerk. Deze broeders gingen terug tot de oude reformatorische belijdenis en de beginselen van Chalmers. Tegenwoordig is deze kerk sterk gegroeid. Zij heeft een 150 gemeenten, ingedeeld in 114 classen, met een lidmaten aantal van 60.000.

De gemeenten zijn het sterkst, in de Hooglanden, vooral onder de nog Keltisch sprekende bevolking. Kenmerkend is de sterke orthodoxie van deze kerkengroep en hun eenvoud in de eredienst. Zij zingen uitsluitend psalmen in de eredienst en doen dat zonder muzikale begeleiding. Ook deze kerken staan wat hun reformatorische erfenis en hun trouw daaraan betreft zeer dicht bij onze kerken. Voor de oorlog en voor de vrijmaking onderhielden onze kerken met deze kerken correspondentie. De synodale kerken hebben deze correspondentie tot op heden voortgezet en handhaven op dit punt hun pretentie, dat zij de legitieme voortzetting zijn van de Geref. kerken in Nederland van vóór de kerkelijke vrijmaking.

J. Meester.

Ons zingen in de kerk

Ritmische Psalmwijzen

Er schijnen nog altijd gereformeerde guiten te zijn, die principiële bezwaren cultiveren tegen het „ritmisch zingen” der psalmen, maar die het zingen op hele en halve noten goed keuren. Waarom guiten? Omdat ze zichzelf zo voor de gek houden. Het verschil tussen het zingen op hele en halve noten enerzijds en het ritmisch zingen der psalmen anderzijds is namelijk hetzelfde als het verschil tussen uw gelaat en uw aangezicht.

Hiermee het eerste misverstand terzake opgeruimd zijnde komen we tot het tweede misverstand, als zou het ritmische zingen der psalmen eigenlijk iets van de laatste tijd zijn: een mode van jeugd, die tussen rock 'n roll-gosers opgroeit en zich niet ganselijk onbesmet van deze wereld weet te houden. Ook deze gedachte namelijk is onjuist. Sedert door Calvijn's bemoeiingen de gereformeerde kerk in Genève de berijmde psalmen is gaan zingen, sedert die dag hebben deze psalmen melodieën op twee notenwaarden, te weten de hele en de halve noot. Calvijn noemde deze wijzen, die slechts uit ten hoogste 8 tonen en uit ten hoogste twee notenwaarden bestaan: „waardig en verheven”.

Nog maar weinige jaren geleden behandelde de generale synode der Christelijke Gereformeerde Kerken de vraag: hoe wij tegenover het streven naar ritmische psalmzang hebben te staan. De vroede mannen kwamen tot de conclusie, dat men zich maar rustig zou houden bij de zang der vaders. Een enkele jeugdige predikant waagde het, een frisse opmerking te plaatsen: dan toch niet bij de oude vaders als Calvijn — zei hij — maar meer bij de nieuwlichters onder de vaders. Zijn zeer juiste critiek ging verloren; in het behagelijke gevoel, de traditie te hebben gesteund, miste deze synode de boot.

Toch kunnen wij ons als één man verblijden, wanneer in onze kerken vrijwel zonder moeilijkheden de oorspronkelijke psalmwijzen nieuwe kleur en vaart en bezieling aan onze kerkelijke psalmzang geven! Want die kant schijnt het uit te gaan: zelfs zeer kleine kerken ontkomen niet aan de wens van de jeugd om waarachtige melodieën te mogen gebruiken voor Gods waarachtige Woord. Daar kunnen onze traditiën niet tegen op. Waar ter wereld trouwens vindt u melodieën, muzikale thema's, die uit slechts één notenwaarde bestaan, geen accenten tellen, geen rusten kennen — en niettemin voor muziek willen doorgaan? Wij kennen ze niet.

Wie weten wil wat de slappe achttiende eeuw aan onze vurige franse psalmwijzen heeft vernield, die moet het Wilhelmus eens gaan zingen op de lange, logge koraalnoot van 1925. Niet maar een enkele regel — maar **helemaal, als hij kan. En heeft hij dan nog adem en moed, laat hij dan verder gaan met Wilt heden nu treden, om te vervolgen met Merk toch hoe sterk, en Gelukkig is het land, uit Adr. Valerius' Nederlandsche Gedenck-clanck.**

U kunt het ook van een andere kant bezien: van de kerkhistorische. Nimmer heeft enige kerkelijke vergadering het besluit genomen, de psalmen op lange, logge eenheidsnoten te gaan zingen. Maar wel hebben het Convent van Wezel (1568) en de eerste Nationale Synode (1578) besloten, dat de gereformeerde kerken van Nederland de psalmen van Datheen zouden zingen; en aan deze psalmen zaten de franse melodieën onlosmakelijk verbonden. Het is niet moeilijk aan te tonen, dat het afzakken van de franse kerkzang tot de gezapige eenheidsnoot van de 18e eeuw verband hield met de Jan Salie-geest, welke in de Nederlandse kerken de heilige Geest heeft tegengestaan. Maar het is wel moeilijk aan te tonen, dat de huidige opleving van de oorspronkelijke ritmische zingtrant verband zou houden met kerkelijke achteruitgang.

Trouwens de namen van ds J. W. Gunst, dr A. Kuyper, prof. dr Acquoi en dr de Moor kunnen zonder bezwaar worden aangehaald, wanneer bewezen moet worden, dat het herstel der Geneefse psalmwijzen een wens is, die sedert 75 jaar onze kerken heeft beroerd. Onze organisten hebben gelukkig niets geforceerd. Met de poging tot een nieuwe psalmberijming door ds H. Hasper in 1936 waren de oorspronkelijke melodieën opeens gegeven. Sedertdien heeft de radio vrijwel uitsluitend de ritmische notatie voor uitzendingen van psalmen gebruikt. Het zangboek van de Ned. Hervormde Kerk gebruikt de juiste notatie, zonder de fouten, welke dat van ds Hasper aankleven. Door psalmzang-avonden en door opzettelijke verwerking van de psalmmelodieën in de praeludia en postludia onzer organisten zijn onze mensen behoorlijk vertrouwd geraakt met hun kerkelijk klankmateriaal. Er zijn slechts weinige aspecten, die nadere bespreking vergen.

Om deze ritmische psalmwijzen goed te zingen, moeten we op enkele dingen letten. Het is niet zo veel — want de psalmwijzen zijn zo simpel en primitief, dat men er heus niet voor hoeft te studeren. Maar we moeten ons wel openstellen voor de sfeer en de

eigen ritmiek van dit muzikaal materiaal, en ons enigszins los maken van de overige Nederlandse volkszang: eerder ons aanpassen bij het ritmische idioom der Valeriusliedren.

Onze gebruikelijke Nederlandse volkszang staat in een twee- of in een driedelige maat. De tweedelige is bijvoorbeeld de marsmaat; de driedelige is de walsmaat. Kiest een liedcomponist eenmaal een maatsoort, dan zit hij daar aan vast, tot het eind van zijn lied. De ontwikkeling van onze volkszang is nu eenmaal zo geweest, dat het ritmisch materiaal vormvast wordt geacht te zijn.

Niet alzo bij de psalmwijzen. Die staan niet in een tweekwarts of driekwartsmaat — die zijn letterlijk matelóós. Wil men die psalmwijzen toch in een maatsoort zien onder te brengen (en dat gebeurt in het kerkboek der Ned. Hervormde Kerk helaas) dan moet men telkens van maatsoort wisselen. Het gaat dan net als bijvoorbeeld met ons Wilhelmus. Staat dat in een tweedelige maat zegt u? Nu, zingt u dan de vijfde regel maar eens „Een prinse van Oranje ben ik” — en u merkt dat u plotseling een driedelige maatsoort gebruikt! Evenzo met „Gelukkig is het land”, dat nu eens in de tweekwarts, dan weer in de driekwartsmaat blijkt te staan.

Dit is de reden, dat u psalmen nooit marcherende kunt zingen. Ze laten zich in geen vast maatpatroon onderbrengen. Ze zijn namelijk niet metrisch — ze zijn vrij-ritmisch. Ze hebben een vrij ritme, een zwevend ritme, een accentuering, die ongeregeld terugkomt en zich niet aan banden laat leggen. En waarom niet? Omdat de componist zoveel vrijheid voor zichzelf opeiste? Neen — eerder omdat de wijzen daardoor elastisch en soepel zich kunnen aanpassen bij de tekst. Omdat de componisten uit de zestiende eeuw zoveel waarde aan de tekst hechtten, dat ze bereid waren zich in hun muzikale zetting hier geheel aan te onderwerpen.

Deze gulden regel moet u vasthouden, wanneer u in de kerk zingt. U moet daar de psalmen niet in een ritmisch dwangbuis persen, waarbij u de woorden tekort doet ten behoeve van een muzikale fictie. Soms hoort men onder ons der vromen tent weergalmen van de ritmische dreun onzer psalmen. Maar dan ten onrechte. De psalmen zijn te goed en te mooi en te teer, dan dat ze als soldatenliedren mogen worden uitgestoten. Zing de tekst maar rustig en zacht en nadenkend, zonder dwang, zonder metrische bindingen, zonder stoten. Het is geen een-twee-een-twee, maar het zijn de berijmde woorden Gods. Er behoeven geen lettergrepen afgeknaagd te worden — naar de wijze der militairen — maar de psalmen kunnen lettergreep voor lettergreep ordelijk en rustig en verstaanbaar worden uitgesproken. Uitgesproken op verhoogde toon: gezóngen, op zangerige wijs gebeden, eerbiedig en verstaanbaar. Klemtoon wordt gelegd op de lettergreep, welke in het zinsverband en in de woordbouw recht heeft op die klemtoon. Klemtoon wordt níet gelegd op elke eerste noot van een denkbeeldige maat.

In de muziek kent men het woord „sforzato”. Dat is zo'n extra accent, dat in een muziekcorps met een bekkenslag wordt aangegeven. Welnu: in de vroegere psalmzang — de niet-ritmische, zo omstreeks 1925 — werd elke lettergreep beklemtoond; door Worp werd elke lettergreep een eigen maat en maatstreep toebedeeld. Een der verzen van psalm 147 werd dan geëindigd met de illustratieve maar lelijke galm: beeeee-zwijijijij-keeeee-noooooon-deeeeer-d'ooooon-geeeee-luuuuu-keeeeen. Men moet zich even de positie van een buitenkerkelijke voorstellen, die — gelokt door welke geestelijke beweegreden dan ook — in de samenhang der vromen op deze wijze kennis maakt met onze gezongen gebeden! Het is om hard weg te lopen, en nooit weer terug te komen. Maar we moeten goed oppassen, dat we deze lelijke sforzato niet in de herboren psalmzang weer invoeren. In bekende wijzen als psalm 98 kunnen onze zangers zo heerlijk gaan accentueren, (Kómt, luistert tóe gij Godgezinden...) dat de tekst onverstaanbaar en de zang een nare dreun dreigt te worden.

En dan de **syncopen**. Er komen verscheidene van die grappige onverwachte accentverschuivingen in onze psalmen voor, waarbij elke neiging tot een metrische indeling in twee- of driekwartsmaat verstoord wordt.

Die levendige „syncope”, die even een

bijzonder licht werpt op een bepaald woord, een bepaalde lettergreep, wordt onder ons al te krampachtig gezongen. Ongeveer zo, als de vierde klas der lagere school het zou doen, wanneer die een syncopische wijs voor het eerst instudeert. U kunt dat bijvoorbeeld horen bij psalm 43: Tot Uw gewijde tenté wedér. Het klinkt foeilelijk, en als iemand een voorstel zou doen om alle syncopen op te ruimen uit ons psalmboek, dan scheen hij er goede redenen voor te hebben.

Toch behoort de syncope, de accentverschuiving, wel degelijk tot het karakter van onze schone psalmwijzen. Alleen maar — we mogen hem niet zingen als in de brutale jazz. Daar struikelt men soms over de syncopen — bij de psalmwijzen gaat het om een psychische rimpeling, een huiverend schokje van verrukking.

En dan willen we op nog een misverstand wijzen. Wanneer wij het goed eens zijn, dat er in de psalmwijzen geen maat gestampt mag worden, dat we een vrij-zwevend ritme hebben, dan moeten we meteen vaststellen: dat wél elke teleenheid dezelfde tijdsduur krijgt. Een oude voorzanger, Pierre Vallete, heeft in een leerboekje voor de kerkganger in 1557 reeds geschreven, dat elke hele teleenheid „een maat duurt, dat wil zeggen een daling en een heffing van de hand”. De halve noten duren alleen maar een daling of een heffing, schrijft hij verder, om nauwkeurig te zijn. De rusten duren net zo lang als een hele teleenheid, wederom „een daling en een heffing van de hand”. De halve rusten duren slechts een daling, want bij de heffing wordt de volgende halve noot gezongen. Wie deze minutieuze aanwijzingen leest, gevoelt dat het zo met onze ritmische psalmzang nog niet altijd toegaat. Al te vaak wordt daar getreuzeld op een lange inzet noot, wordt er gejakkerd over enkele halve tussennoten, en wordt

weer uitgerust op een lange slotnoot.

Dit kan niet sterk genoeg worden afgekeurd. Dit is in strijd met elk maatgevoel, in strijd met elke muzikale orde; en vooral in strijd met de orde, welke in het huis des Heren moet worden verwacht. Wanneer de kerk ordelijk, stichtelijk wil zingen, moeten al haar leden gelijk op zingen. Dan duurt elke noot even lang als de volgende, dan duren elke twee halve noten samen even lang als een gehele; dan heeft ook de rust tussen de regels dezelfde gemeten waarde.

Vermoedelijk komt dit gejakker van de verkeerde gedachte: als zou ritmisch zingen gelijk staan met **vlug zingen**. Een hoogleraar te Apeldoorn schreef destijds in „De Wekker” steeds over de „vlug-ritmische-zang”. Dat woordeke „vlug” was de rode „vlag”, welke de ritmische lading onaanvaardbaar moest maken! Maar ritmisch zingen heeft niets met het tempo van de zang te maken, althans niet rechtstreeks. Want we kunnen onze hand vlug dalen-en-heffen, we kunnen het ook langzaam doen. We kunnen zelfs zo langzaam ritmisch zingen, dat we er nog langer over doen dan bij niet-ritmische zang; we kunnen de zang, ook bij gehele en halve noten, wel zo traag nemen, dat we er bepaald oneerbiedig mee zijn.

Hoofdzaak echter is, dat we natuurlijk zingen: dat is met een wisseling van hele en halve noten. En tot dat natuurlijke zingen behoort voorts een zodanig tempo, dat we aandacht aan de heilige tekst kunnen besteden. Met jakkeren maken we de psalmzang niet gezond; met treuzelen maken we hem evenmin heilig.

Er zijn aan de ritmische psalmzang nog vele andere facetten. We hopen er op terug te komen.

D. M. L. M.

Mormonenland

Het zuidwesten

Een appetijtelijk verhaal over de geschiedenis en de leer van de mormonenkerk is — zoals gezegd — inbegrepen bij een rondleiding door het hart van de mormonenwereld in Salt Lake City. Nadat we van die geschiedenis een vorig keer iets verteld hebben, zou het nuttig kunnen zijn — gezien ook de activiteiten van de mormonen in Nederland — een en ander over hun leer op papier te zetten. Daar het hier echter de bedoeling is iets te schrijven over hun land, laten we het bij een tweetal punten die rechtstreeks betrekking hebben op hetgeen de toerist in Utah ziet.

De mormonen beschouwen hun kerk als de enig ware; het is opvallend, vooral hier in het zuidwesten waar het wemelt van allerlei merkwaardige genootschappen, dat er zoveel secten zijn die deze pretentie voeren. De in dit standpunt vervatte apartheidsgedachte vindt z'n uitwerking bv. in de nationale parken. Deze om hun natuurschoon van regeringswege beschermde parken — sommige ter grootte van enkele Nederlandse provincies — liggen meestal zover van de bewoonde wereld, dat er geen geïnstitueerde kerken zijn. De „geestelijke verzorging” van de vacatiegangers is er op ongeveer dezelfde leest schoeid als die van de Nederlandse militairen. De gebruikelijke tweedeling rooms-protestant is hier vervangen door de driedeling rooms-protestant-L.D.S. (Latter-day-Saints).

Het tweede punt betreft de rijkdom van deze secte. Omdat de mormonen vrijwillig de tienden geven is hun kerk een van de rijkste ter wereld; de enorme tempels, zelfs in sommige kleine plaatsjes, getuigen ervan. De kapitalen die reesteren nadat de noodzakelijke uitgaven zijn gedaan blijven niet onbenut liggen. Ze zijn belegd in door de kerk beheerde boerderijen en fabrieken, waarvan de functie meer in het sociale dan in het economische vlak ligt. De producten van deze bedrijven kunnen zonodig voorzien in de noden der armen. Maar veel armen zijn er niet. Werkeloosheid b.v. is zelfs in tijden van crisis in Utah vrijwel onbekend. De onderlinge band tussen de mormonen is zo sterk dat er vrijwel altijd ondernemers gevonden kunnen worden die bereid zijn mensen in

dienst te nemen, en als die bron uitgeput is heeft men in de kerkelijke bedrijven nog een groot reservoir van arbeidsmogelijkheden.

Om op de rondleiding terug te komen: na de „instructie” is er ook nog wat te zien. De tempel zelf is in het hele westen zo beroemd dat we Salt Lake City niet wilden verlaten zonder deze te hebben bezichtigd. Er wordt gezegd dat Europeanen op dit punt bijzonder verwend zijn en dat bleek ook hier: in vrijwel iedere Nederlandse stad is een kerk te vinden die mooier is dan deze tempel. Het is een weliswaar groot, maar wat stijf negentiende-eeuws bouwwerk; waarvan de niet-mormoon bovendien alleen nog maar de buitenkant mag zien.

Interessanter is de tabernakel. Dit gebouw, met een reeds van verre in het oog lopend koepelvormig dak, is practisch zonder metaal (spijkers) gebouwd omdat men dat hier in de vorige eeuw eenvoudig niet had. Het bevat eigenlijk maar één grote zaal die plaats biedt aan tweeduizend personen. Er staat een beroemd orgel in en het Tabernacle Choir geeft hier z'n uitvoeringen; de mormonen zingen en dansen graag en veel. De acoustiek is verbazend. Achterin de zaal is duidelijk te verstaan wat iemand voorin fluistert en over dezelfde afstand is het letterlijk mogelijk een speld te horen vallen.

Tenslotte is er nog een museum, waar behalve het bed van een van de stichters van de secte vrij veel oude kunst- en gebruiksvoorwerpen van de indianen te zien zijn. Deze voorwerpen getuigen van de goede betrekkingen die vrijwel van het begin af bestaan hebben tussen de mormonen (anders dan de andere Amerikanen) en de indianen van Utah.

Evenals hun vaders een eeuw geleden werken ook nu nog de mormonen in hun staat Utah met een ijver, toewijding en kundigheid een betere zaak waardig. De resultaten van deze gestage arbeid kunnen waar het de landontwikkeling betreft voor het oog van de bezoeker niet verborgen blijven: Utah is een prachtig land. Maar temidden van al het moois is er één gebied dat boven al het andere uitsteekt, en daar is geen mensenhand aan te pas gekomen: de Zion Canyon in het zuiden. Dit dal is, als zovele andere tegenwoordige trekleisters in dit gebied, voor het

eerst ontdekt door „the fathers”, twee Franciscaner monniken die op zoek waren naar een verbinding over land tussen de serie missieposten die aan het eind van de achttiende eeuw aan de Californische kust was opgezet en de reeds langer gevestigde posten in New Mexico (toen nog volop Spaans). Het maken van een dergelijke tocht in die tijd is nu niet bepaald iets dat wij bij voorkeur met het woord monnikenwerk zouden aanduiden. De gezochte verbinding hebben deze „fathers” dan ook niet gevonden, maar wel veel andere mooie dingen, onder andere de Zion Canyon. Dit dal is tot een diepte van rond vierhonderd meter uitgeslepen in de rode rotsen. De afstand tussen de beide steile wanden bedraagt aan de ingang enkele honderden meters, maar aan het einde is dat nog maar een meter of tien. De begroeiing beneden in het dal steekt prachtig af tegen de rode rotswanden vooral wanneer de herfst hier en daar gele sporen in het groen begint achter te laten. Afgezien van het geruis van het kleine beekje dat nu door het dal kronkelt is het er eindeloos stil.

Hoeveel energie een dwaling als het mormonisme ontwikkelde en nog ontwikkelt wordt nog duidelijker door een vergelijking van Utah met een van z'n buurlanden, de woestijnstaat Nevada — de staat die zo dun bevolkt is dat er zonder veel moeite een serie atoomproeven kon worden gehouden.

In Utah is door noeste arbeid, woekerend met de in de natuur gegeven mogelijkheden, een staat gebouwd die z'n inwoners een degelijk belegde boterham levert. In Nevada is van dat alles weinig te vinden; de exploitatie van de minder fraaie hartstochten van de mens is een van de voornaamste middelen van bestaan in deze in z'n soort aparte woestijnstaat. De Fransman Cartier schrijft in zijn boek „48 x Amerika” dat wanneer alle grond van Nevada gelijkelijk onder de inwoners zou worden verdeeld, ieder gezinshoofd een stuk land van duizend hectare zou krijgen — waarop hij overigens niets anders te doen zou hebben dan te sterven van honger en dorst. Daarmee is het land wat z'n natuur betreft goed getypeerd. In feite valt het met dat sterven van honger en dorst wat mee, want het gemiddeld inkomen van de bewoners van Nevada is hoger dan dat in vrijwel alle andere staten van de Verenigde Staten. Nevada is de staat van de ongebonden vrijheid; sedert de avontuurlijke tijd van de goudzoekers is dat daar zo gebleven. Bij het voor Amerika ongewone feit dat er in deze staat, althans buiten de steden, geen snelheidslimiet voor auto's bestaat begint de

vrijheid, doch een lucratieve zijde krijgt deze pas in de bijzonder soepele huwelijks- en echtscheidingswetgeving. Van heinde en verre komen de Amerikanen naar Nevada om te trouwen en te scheiden. Het onevenredig grote aantal hotels en motels profiteert hiervan; evenals een legertje advocaten. Maar er is meer: ook het kansspel lokt velen naar de met reclameverlichting bezaaide woestijnsteden van Nevada. Alle gokspelen die er op de wereld zijn bedacht mogen in deze staat straffeloos worden beoefend. De wet kent het kansspel er niet eens.

Toen enige jaren geleden echter, zo vertelt Cartier, een radiocommentator Nevada eens typeerde als „de staat die van de zonde leeft” werd hem dat kwalijk genomen — z'n ontslag volgde.

De Verenigde Staten zijn bekend als een land van tegenstellingen. Zo is het ook in deze verre zuidwesthoek. Waar enerzijds de federale regering al het mogelijke doet de laatste sporen uit te wissen van de in de historie gepleegde ongerechtigheden tegenover de indianen, wordt anderzijds de ongerechtigheid — onder het mom van de vrijheid — gecultiveerd in dienst van de mammon. Grenzend aan het gebied waar vele Amerikaanse zendelingen hun leven besteden in dienst van het Evangelie, verkommert, ondanks alle energie en welvaart, een ander deel van hun volk in de dienst van de Mammon. Ook de natuur kent z'n tegenstellingen: van de bijna tropische plantengroei aan de Californische kust tot de kale zandwoestijnen van Nevada, doch al deze verscheidenheid is gevat onder één en dezelfde hemel. Overdag in een diep-blauw waarvan de nabij industriecentra levende mens geen voorstelling meer heeft. 's Nachts zo helder dat de melkweg tot aan de horizon reikt; en het aantal sterren lijkt vermenigvuldigd. In Nederland zijn de maneschijnloze herfstavonden al bekend om de heldere sterrenluchten, maar op de hoogvlakten van het Colorado plateau zijn ze nog onvergelyklijk veel mooier. Deels vanwege de hoogte, deels ook omdat alle steden — met hun storend kunstlicht — er ontbreken. Het is opmerkelijk dat juist nu, nu als gevolg van allerlei technische en industriële vooruitgang voor zovele mensen de pracht van de hemel meer en meer wordt verduisterd, ons aller aandacht door de snelle ontwikkeling — dankzij dezelfde techniek — van ruimtekunde en astronomie weer, zij het dan langs andere wegen, zo regelmatig wordt gericht op de wonderen van het heelal.

Pasadena.

C. van der Leun.

Theologen en dienstplicht

III

Rondom de Eerste Wereldoorlog

In de militiewet, die in 1911 wordt ingediend had de regering het geestelijk ambt weer een grond voor **vrijstelling** gemaakt; niet meer een onteffing. Art. 21 van de wet bepaalde nl. dat vrijstelling zou worden verleend „aan hem, die een geestelijk of godsdienstig-menslievend ambt bekleedt of daartoe wordt opgeleid”.

Sindsdien is dit zo gebleven, met een enkele wijziging in de categorieën van de vrijgestelden (in 1928 werden de bepalingen bijv. verruimd tot de zendeling-artsen).

De regering zag in 1911 geen noodzaak om van de in 1898 genomen beslissing af te wijken. Minister Heemskerk zei, de noodzakelijkheid van de vrijstellingen overigens niet als absoluut beginsel te verdedigen: het is meer een eerbiediging van een roeping van hogere orde, waarop niet zonder noodzaak inbreuk gemaakt moet worden.

De Kamerdebatten leverden, in vergelijking met die van 1898, niet veel nieuws op. De standpunten bleven ongewijzigd.

De socialisten voerden het woord door de mond van de zéér felle Duys en van Ter Laan. Duys beroept zich op de gelovige Christen Staalman, die de vrijstelling een onrechtvaardig privilege vond en op De Savornin Lohman, die in „Wat wil de a.r. partij?” geschreven heeft, dat alle burgers op voet van gelijkheid behandeld moeten worden, „onverschillig welke hun denkwijze aangaan-

de de eeuwige dingen zij”.

De katholieken en de „verkatholiseerde Protestanten” van Kuyper keren terug naar middeleeuwse toestanden, meende Duys.

De zaak moet van de praktische kant worden gezien en dan kunnen alle argumenten, die aangevoerd worden vóór vrijstelling, ontzenuwd worden. De bezwaren tegen de dienst, die speciaal als geldend voor geestelijken naar voren worden geschoven, gelden voor iedereen.

Het argument van katholieke zijde, dat het dragen van wapenen voor een geestelijke in strijd is met de leer der kerk, beantwoordt Duys met de woorden: „Ik heb nooit gehoord, dat de Katholieke geestelijken, die de kruistochten medemaakten ongewapend naar het Heilige Land trokken en met de vlakke hand of den pink vochten”.

De vrijstelling van geestelijken is een privilege van vóór de franse revolutie en dient te verdwijnen.

Dr de Visser wijst er in deze discussie opnieuw op, dat het niet een quaestie is van beginsel, maar van praktijk. Aangezien er nog geen sprake van algemene dienstplicht is en dus slechts een beperkt contingent wordt opgeroepen, kan men nagaan wie van de vrijstellingen kunnen genieten. De vrijstelling voor de geestelijke is geen privilege voor hem, maar veeleer voor hen, die van zijn geestelijke hulp gediend zijn.

Met een grote stemmenmeerderheid worden de vrijstellingen aangenomen door de Tweede Kamer.

Bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog in 1914 kwam de zaak in een actueel stadium: de oorlogstoestand.

De studenten van de theologische Faculteit te Leiden verzochten de minister de vrijstellingen in te trekken. Andere theologische studenten, o.a. uit Kampen en van de Vrije Universiteit tekenden hiertegen protest aan.

In een rede, gehouden bij de opening van de lessen der Vrije Universiteit, de 22e september 1915, „Elk student soldaat — ook de theoloog” snijdt Prof. Mr P. A. Diepenhorst het probleem van de vrijstellingen aan, na een brede, historische uitéenzetting over studenten en allerlei oorlogsgebeurtenissen in binnen- en buitenland.

Het is in het bijzonder de vraag of de vrijstelling voor de theologische studenten rechtvaardig en wenselijk mag heten. Uit de geschiedenis zijn meerdere voorbeelden te geven, waaruit blijkt, dat theologen (studenten) niet het gevecht schuwden en ook bij de mobilisatie in 1914 hebben zich theologische studenten gemeld.

Diepenhorst bepleit de dienstplicht voor theologische studenten, niet die voor predikanten. De laatsten niet, vanwege het feit, dat vele gemeenten in oorlogstijd dan van herderlijke zorg verstoken zijn. Hiervoor voert hij een redenering aan die overeenkomt met die van Dr de Visser in de Tweede Kamer en welke uitgaat van de paats van de godsdienst in het nationale leven, vooral in tijden van oorlog e.d. Ook op deze wijze hebben de predikanten een hoge betekenis voor de nationale defensie. Er is dus geen sprake van een door de Overheid verleend privilege aan kerk of geestelijken, het is een gewone maatregel, in het belang der bevolking.

De theorie van Kuyper van 1898, die in het Gereformeerd Theologisch Tijdschrift van 1915 nog eens werd herhaald, wordt door Diepenhorst afgewezen. In dit artikel (van Ds T. J. Hagen) worden de studenten in de theologie evenwel buiten de groep gehouden, waarop de redenering van Kuyper toepasselijk is. Studenten zijn nog niet opgenomen in de militia Christi en kunnen derhalve wél in militaire dienst opgeroepen worden. Het is goed in een andere omgeving te vertoeven, vooral als men van jongsaf in een Christelijke omgeving verkeerd heeft, als student een gereformeerde opleiding heeft ontvangen en daarenboven nog dagelijks in de heilige dingen bezig is. Discipline en tucht acht Ds Hagen ook goed voor theologen. Vrijstelling van de studenten is dan ook niet langer noodzakelijk.

Dit wordt dus door Diepenhorst onderschreven, zonder dat hij de beschouwing ten aanzien van de predikanten overneemt. Op praktische gronden wil hij hen in de gemeente laten. De kring van de militia Christi wordt door Diepenhorst wijder getrokken. Het „bij de gratie Gods” is een devies, dat de uitoefening van elk aards beroep siert. Hij vraagt de theologische studenten, of de militaire dienst niet een kostelijke gelegenheid is „om ernstig te onderzoeken in hoeverre het zuivere goud des geloofs door ijdelvormendienst, sleur en onwaarachtigheid wordt verdonkerd?”

„Zoo is dan de vreugde over uw blijven, M. H., studiosi sacrae theologiae, terwijl anderen heengaan, — niet onvermengd. Soldaat willen wij ook u hebben, omdat het naar ons oordeel rechtvaardig is, omdat het verkeer in het leger straks den zegen van uw herderlijk werk in de gemeente kan verhoogen, omdat door de opheffing van uw vrijstelling wordt weggenomen een bepaling, die aan de verhevenheid van den plicht der landsverdediging zedelijke schade toebrengt”.

Vijf en veertig jaren nadat dit is uitgesproken, is deze vreugde over het nog steeds blijven der theologische studenten nog steeds niet onvermengd. Meerdere malen hoort men van een predikant zeggen: „'t was goed als hij in dienst geweest was”. Er kan ook niets tegen zijn.

Het is merkwaardig, dat deze maatregelen het zo lang houden, ook gezien vanuit de defensie-inspanning. Het kost zeer veel moeite een onderwijzer of leraar buiten de militaire dienst te houden (in 1860 werd in de Tweede Kamer ook vrijstelling of onthefing voor onderwijzers bepleit, gezien de betekenis van het onderwijs in het nationale leven), maar ten aanzien van theologische studenten spreekt de vrijstelling vanzelf voor ons volk. De Rooms-katholieken zetten een

beschouwing op vanuit hun kerkbegrip; in het buitenland (België en Frankrijk) geldt deze evenwel niet.

Ieder herinnert zich nu de lotgevallen van Abbé Gaston, de hartverwarmende hoofdfiguur uit Bruce Marshall's „De werkers van het elfde uur”. Abbé Gaston vocht in twee oorlogen en hij leerde er veel. En Johannes XXIII diende in de Eerste Wereldoorlog ook als militair, bij de geneeskundige dienst.

Waarom theologische studenten niet in militaire dienst? Er is veel voor te zeggen; het is niet nodig Diepenhorst te herhalen. De argumenten van hem gelden ook nog in onze tijd. Alleen ten aanzien van de predikanten zouden we niet helemaal met hem willen meegaan. Ingeval van een oorlog hebben de gemeenten geestelijke steun bovenmate nodig. Maar op grond hiervan hoeft men nog niet alle predikanten aan het leger te onttrekken. Het is mogelijk een soort rouleringssysteem in te voeren, waarbij afwisselend de gemeente en de troepen „bediend” worden door de predikanten. Op deze wijze komt niet alles neer op de legerpredikanten, maar kan ook een beroep worden gedaan op predikanten, die er van afzien zich als legerpredikant een tijd beschikbaar te stellen.

Dit rouleringssysteem veronderstelt uiteraard, dat de theologische studenten als ieder andere mannelijke inwoner des Rijks dienstplichtig zijn, omdat ze dan, als ze predikant zijn, de vereiste militaire kennis en bekwaamheid bezitten om troependienst te kunnen verrichten.

Om zover te komen is het noodzakelijk, dat het voorbeeld van de Leidse studenten in 1914 navolging vindt onder de hedendaagse theologische studenten.

Enige literatuur:

Handleiding dienstplichtzaken door G. H. J. M. Peynenburg en A. T. Maagdenberg, deel III, uitgave Vuga-boekerij.

Handelingen van de Tweede Kamer der Staten-Generaal, 1860/61, pag. 953 v.v.; 1897/98, pag. 907—937; 1911/12, pag. 287 v.v.

P. A. Diepenhorst, Elk student soldaat — ook de theoloog, Utrecht 1915.

T. J. Hagen, Theologen in het leger, in: Gereformeerd Theologisch Tijdschrift, 1915, pag. 145—150 en 169—174.

Gedenkboek Nationale Christen-onderofficieren Vereniging 1902—1927, Harderwijk 1927, pag. 229—231.

D. H. Schilling, Militie en geestelijke stand, Overdruk uit het Christelijk militair Blad, 10e jrg., no 2, Hilversum z.j.

Bruce Marshall, De werkers van het elfde uur, Prisma-serie no 36, Utrecht z.j.

Voorburg.

Jac. van Weringh.

Rectificatie: De in het eerste artikel genoemde legerwet van 1891 was niet van Borgesius, maar van Bergansius, destijds destijds Minister van Ooslog, die in samenwerking met de Minister van Binnenlandse Zaken, De Savornin Lohman, de wet voorbereidde.

BOEKBESPREKING

J. H. Veenkamp: **Pierlepans en zijn vrienden.**

Uitgave: J. H. Kok N.V., Kampen.
Prijs: f 4.95.

Een aantrekkelijk boek voor jongens van een jaar of dertien is: Pierlepans en zijn vrienden, van J. H. Veenkamp.

Het is het verhaal van een jongen, die logeert bij een oom en tante, omdat zijn ouders een reis maken met het grote zeilschip, de Maria Christina. Het zal de laatste reis worden van dit schip. Na thuiskomst moet het gesloopt worden, omdat de opkomende concurrentie van stoomschepen te groot wordt. Voordat de sloper er echter aan te pas kan komen, is het schip al vergaan op de rotsige kust van Frankrijk. De bemanning wordt gered.

Pierlepans vermaakt zich intussen uitstekend in het dorp van zijn oom en tante. Hij maakt veel vrienden en beleeft ook de nodige avonturen.

Er spreekt een goede geest uit het boek.

De illustraties van Kees van Lent zijn een beetje anachronistisch. De kleding van deze jongens van omstreeks 1900 is zeer modern.

H. C. E. Smit-Labots.

Johan Hidding: **De Koningsdag.**
Uitgave: J. H. Kok N.V., Kampen.
Prijs: f 2.95.

Het bundeltje gedichten, dat Johan Hidding onder de titel „De Koningsdag” uitgaf, ontleent de naam aan het laatste vers. De gedichten hebben dit gemeen, dat ze het tijdelijke moment verbeelden in het licht van Christus' wederkomst.

Soms waarschuwt de dichter voor de razernij van onze hedendaagse wereld, waarin „onze woorden niet worden aanvaard en de tegenstroom wint aan kracht en vaart”; soms ook is een brok natuur gebruikt als symbool voor de opgaande en neergaande lijn in ons leven.

De bundel als geheel maakt niet de indruk, dat hier een zanger aan het woord is, die zingen moet, omdat hij niet anders kan. Ik zeg niet, dat dit altijd het geval is bij Johan Hidding; ik spreek slechts over de nu besproken bundel. Storend werken gezochte rijmwoorden als: korendorp - torendorp (in Het Oude Landschap), hulpeloos - wulpenloos (in Plaatsje van de Herfst), fles - lest (in Riddergoed). Meestal vervaagt de indruk van een gedicht erg snel, omdat de spanning ontbreekt.

Er zijn wel uitzonderingen, waarin men de spanning voelen kan, die als een „heiligt moeten” zich in een gaaf gedicht ontlaadt. Dat zijn dan vanzelfsprekend ook de beste verzen. Tot de laatste reken ik b.v. „De gekeerde aarde” en „Isaäk”. Uit „Isaäk” citeer ik enkele regels:

Ik wacht zo lang al, jaren al — ik wacht.
Keert niet de balling eenmaal tot mijn tenten?
Kiest hij de zomer? Komt hij in de lente?
Vreest hij het daglicht? Nadert hij bij nacht?

Mijn God bepaalt mijn pad van dag tot dag.
Ik ben zeer oud, ik zie geen ster meer stralen.
Mijn leven krimpt, ik nader tot de palen
Van een nieuw land, waarin ik rusten mag.

H. C. E. Smit-Labots.

PERSSCHOUW

Rome blijft Rome

Onder dit opschrift schreef Ds H. Veltman het volgende oriënterende artikel in Ons Kerkblad, orgaan ten dienste van de Gereformeerde Kerken in de provincie Utrecht.

„De moederkerk kan nooit iets van haar leer opgeven”

Toen de tegenwoordige paus, Johannes XXIII, zijn voornemen aankondigde een oecumenisch concilie te zullen bijeenroepen, is er bij veel protestanten de hoop en verwachting geweest, dat op dat concilie ook de niet-Roomse kerken zouden uitgenodigd worden om daar haar stem te laten horen over de aan de orde te stellen vraagstukken, m.n. dat van „de eenheid der kerk”.

Al spoedig echter bleek, dat zulk een plan in het Vaticaan niet bestond. Het concilie zou een geheel en al Roomse aangelegenheid zijn. Rome kan en wil ook andere kerken niet als kerken erkennen. Zij is in eigen oog alleen dé kerk, de Una Sancta, die alleen recht heeft op de naam van enige, ware, katholieke kerk.

Rome is, wat de eenheid betreft, onder de nieuwe paus niet van mening of standpunt veranderd, zoals sommige kortzichtige protestanten een ogenblik gewaand hadden. Deze paus heeft zelf gezegd: „Toont onze medechristenen, dat de Katholieke kerk is hun EIGEN en VADERLIJK tehuis”. Bekering tot deze kerk blijft dus nog altijd geboden. Zoals steeds de stelling gegolden heeft: wie één wil zijn met ons, zal zich aan de paus, dus aan de leer en kerkregering van Rome hebben te onderwerpen.

Uitdrukkelijk wordt daarbij gesteld, dat Rome daarvan niets kan en wil prijsgeven. Dat gebeurt niet alleen in particuliere publicaties, zoals die van prof. Gerard Brom in z'n boek „Gesprek over de eenheid der kerk” (1946). Daarin staat b.v. dit te lezen: „Het geding is een geding om de waarheid. De Moederkerk kan nooit iets van haar leer opgeven”. Daarom moeten, volgens hem de protestanten „de hoop opgeven, dat de Moederkerk wel ooit een en ander van haar leer opgeven zal om de eenheid mogelijk te maken”. Immers: „een paus heeft geen recht ook maar het minste te veranderen aan het geloofspand, dat aan de kerk is toevertrouwd” (blz. 324).

„Geen concessies inzake de leerstellingen”

Maar ook in meer officiële uitingen wordt dit standpunt uitdrukkelijk beleden. Zo b.v. door kardinaal Bea te New York, die onlangs benoemd

Redactieleden:

Dr. J. BOSCH, P. GROEN, Prof. Dr.
H. J. JAGER, Prof. C. VEENHOF

Adres van Redactie:

H. J. Jager, Jan v. Arkelstr. 7, Kampen

Medewerkers:

Ds. D. van Dijk, Groningen
Drs W. K. van Dijk, Groningen
P. A. Hekstra, Rotterdam
Dr. D. Holwerda, Zuidhorn
Ds. P. K. Keizer, Groningen
Drs J. F. J. Lamet, Eindhoven
Ds. J. Meester, Amsterdam-Z.
Mr. Dr. J. Meulink, Enschede
D. W. L. Milo, Nunspeet
Prof. Dr. K. J. Popma, Utrecht
Drs G. Puchinger, Utrecht
Dr. H. R. Rookmaaker, Leiden
Dr. Ir. J. Stellingwerff, Eindhoven
Ds. B. Telder, Breda
Ds. G. Visee, Kampen
Ds. C. Vonk, Schiedam
Ds. D. K. Wielenga JDzn, Rotterdam
Prof. Mr. H. D. van Wijk, Amstelveen

Secretariaat Geref. Persvereniging „Opbouw”:

H. Albracht, Prof. Wentlaan 50, Utrecht

Penningmeester van de

Geref. Persvereniging:

Drs J. F. J. Lamet, Antilopelaan 2,
Geldrop, post Eindhoven

Administratie: Slotlaan 220, Zeist

is tot hoofd van het pauselijk secretariaat voor de kerkelijke eenheid.

Volgens een persbericht heeft deze 79-jarige kardinaal, die tot de Jezuïetenorde behoort, verklaard „dat Rome op de weg naar meer eenheid geen concessies kan doen inzake de leerstellingen. Wel zouden er mogelijkheden bestaan voor een meer gemeenschappelijk standpunt inzake de liturgie, de kerkregering en het gezag van Rome”.

Dat eerste is alleszins duidelijk: Rome geeft niets prijs van haar leerstellingen inzake de verhouding tussen Gods genade en 'smensen werken (de mede-werking van de mens in de verlossing), de transsubstantiatie, de verering der heiligen en m.n. die van Maria, die als onbevlekt ontvangen en ten hemel opgenomen beleden wordt, de onfeilbaarheid van de paus als hij ex cathedra spreekt, de plaatsing van het levend leergezag der kerk boven de autoriteit der H.S. enz.

Het officiële Rome, dat de absolute onfeilbaarheid van de paus en het daardoor niet-kunnen-dwalen van de kerk handhaaft, kan geen concessies doen aan andere gemeenschappen, ook niet aan die, welke zich alleen beroepen op de Schrift, als de onfeilbare openbaring Gods. Zou zij dat doen, dan was Rome geen Rome meer. Zij weet alleen maar en wil ook alleen maar weten van een volledige capitulatie van degenen, die nog buiten haar zijn. Zeker, t.o.v. de toelating tot haar gemeenschap is ze wel „ruim”. Dat wordt wel duidelijk bewezen door haar methode van werken op de missie-terreinen: hoe gemakkelijk weet zij een heiden tot „Christen” te maken. En ook binnen haar eigen muren is het mogelijk allerlei opvattingen te dulden en sterk divergerende meningen op onderscheiden punten toe te laten. In veel opzichten is Rome geen „eenheid”, theologen bestrijden elkaar soms fel en diverse orden liggen met elkaar overhoop.

Maar dit éne staat toch voor allen vast en wordt vooral door de paus en zijn prelaten met kracht gehandhaafd: dat een ieder zich aan de paus als stedehouder van Christus heeft te onderwerpen en de officieel afgekondigde dogmata heeft na te spreken. Wie, zoals de uit de Hervormde kerk onlangs naar Rome overgegangene dr H. van der Linde te Middelburg, meent, dat hij in staat zal zijn en in de gelegenheid gesteld worden om „het beste deel der Reformatie in de R.K. kerk in te dragen”, vergist zich grandioos en zal bedrogen uitkomen. De leer van de onfeilbaarheid van de paus verdraagt zich niet met de belijdenis der Reformatie, dat alléén de H.S. onfeilbaar is en de enige regel voor geloof en leven. En daarom zal hij binnen Rome's muren daarover hebben te zwijgen. Een stappen binnen de muren maakt de bekeerling op dit en vele andere punten volkomen machteloos. Zo b.v. ook met betrekking tot het sola gratia en het sola fide (door genade alleen en door 't geloof alleen). Rome laat zich haar leer terzake van de coöperatie tussen God en mens in de verlossing niet ontnemen. Want dan zou als allereerste haar leer over de medewerking van de mens Maria in het verlossingswerk moeten losgelaten worden. En Maria is Rome nu eenmaal veel dierbaarder dan de Heere Christus Zelf.

Concessies inzake de liturgie en kerkregering?

Dat eerste deel van kardinaal Bea's uitspraak is dus volkomen duidelijk. Dat men inzake de liturgie wel op bepaalde onderdelen tot enige

concessie bereid is, behoeft geen verwondering te wekken. Op dit punt is Rome altijd wel soepel geweest. Dat blijkt wel uit haar houding tegenover de zgn. Oosterse ritus.

Maar ook in die liturgie zal Rome in datgene, wat voor haar de hoofdzaak is, niets toegeven. En die hoofdzaak is immers: dat door de priester brood en wijn veranderd worden in het lichaam en bloed van de Christus Gods; waarmee dan onlosmakelijk het misoffer verbonden is. De afgoderij met de ouwel zal blijven. En dan betekent b.v. een verandering in de te gebruiken taal bij de eredienst (van 't Latijn meer naar de eigen landstaal) ook al heel weinig!

Het is niet duidelijk wat de kardinaal bedoelt met „mogelijkheden voor een meer gemeenschappelijk standpunt inzake de kerkregering en het gezag van Rome”. Dat kan niet bedoeld zijn als een afstand-doen van de pretentie, dat Rome met haar paus alléén gezag heeft over heel de christenheid en dat de paus in zijn formuleren en afkondigen van dogmata inzake leer en leven onfeilbaar is, wanneer hij ex cathedra spreekt. 't Zal hier wel gaan om wat meer overleg tussen hem en andere hoogwaardigheidsbekleders (waaraan het onder de vorige paus, die nogal autocraat was, wel wat ontbraken heeft) en een delegatie van bevoegdheden naar lagere „geestelijken” en andere instanties.

Herstel van de voor-reformatorische kerk?

De kardinaal heeft voorts gezegd, „dat het uiteindelijke ideaal is een herstel van de voor-reformatorische kerk”.

Hoe men dit ideaal wil verwezenlijken wanneer voorop staat: „geen concessies inzake de leerstellingen”, is helemaal een raadsel.

In de voor-reformatorische kerk was in elk geval nog geen sprake van de officiële leer, zoals die in Trente in het contra-reformatorische concilie (1545-'63) en in de pauselijke leeruit-spraken m.b.t. Maria (1854 en 1950) en zijn eigen onfeilbaarheid (1870) werd vastgelegd. Tóén kon tegen Rome's ketterijen binnen haar eigen muren in zekere zin met de Schrift in de hand nog oppositie gevoerd worden. Maar dat kan nu niet meer. Zwarte anathema's („vervloekt zij...”) hebben in Trente reeds geklonken tegen allen, die de daar vastgestelde leringen weerspreken. En bij de afkondiging van de latere dogmata al evenzeer.

En Rome gaat die leringen met de uitgesproken anathema's niet opruimen. Daar is geen terugkeer tot de voor-reformatorische kerk, in elk geval niet tot de kerk zoals deze door de apostelen gefundeerd is op de belijdenis van Christus als éne en volkomen Verlosser en Heer der Kerk. Rome kan de klok niet terugdraaien. Zij wil ook haar eigen ontwikkeling, die een woekering is) sinds de 16e eeuw niet ongedaan maken. Zij zal haar historie niet verloochenen als onjuist en onschrijftuurlijk.

Eenheid en roeping

Waarachtige eenheid der Kerk ligt niet in een organisatorische eenheid onder één aards opperhoofd. Die eenheid ligt alleen verankerd in de Christus en wordt openbaar in het „verenigd-zijn met hart en wil in éénzelfde Geest, door de kracht des geloofs” (art. 27 N.G.B.).

Van een kerk, die zichzelf en haar ordinanties meer macht en autoriteit toekent, dan aan het Woord Gods en die zich niet wil onderwerpen aan het juk van Christus (art. 29) is voor de rechte eenheid der ware Christgelovigen niets te verwachten.

Rome blijft Rome. Zij weet niet wat waarachtige bekering is. Zij zal daarom ook niet tot oprechte schuldbelijdenis komen over haar zonden van Woordverlating en aantasting van de soevereine hoogheid Gods en verkrachting van zijn vrije genade.

Niet door haar noch door Maria, die door haar zo luid geprezen wordt als „deur des hemels”, noch door onze werken, maar langs de verse en levende weg, die God ons in onze Heere Jezus Christus geopend heeft, mogen wij ingaan in het Koninkrijk des Vaders.

Onze verwachting is daarom niet van Rome en haar concilie, maar enkel en alleen van Hem, die ons uit wondere ontferming deel gaf aan de erfenis der heiligen in het licht.

En dat zullen wij, waar wij maar kunnen, ook aan Roomse mensen moeten zeggen.

Het officiële Rome is onbekeerlijk. Maar Roomse mensen kunnen zich bekeren tot de enige Verlosser, tot de leer der zaligheid, die ons in het evangelie klaar is geopenbaard.

Er zijn Roomse mensen, die zich bij al de pracht en praal, die de kerk ten toon spreidt, toch zo leeg en onbevredigd gevoelen. De vrede kan ook door hen gevonden worden in het bloed des kruises, dat een verzoening is voor al onze zonden. Door het geloof alleen, dat van vrije genade alleen wil leven.

Wij hebben een boodschap, óók voor Roomse mensen, die hunkeren naar het waarachtige licht en het eeuwige leven!

Konferenties

In een buitenlands tijdschrift las ik het volgende aangrijpende en rake gedicht.

Ik laat het onvertaald. Men zal het wel begrijpen. Het is moeilijk het in goed-nederlands weer te geven.

KRITISCHE KRABBEL

Wat is mooi?

Het volgende verhaal is mij voor waar verteld.

Een bekende, geliefde en gevierde spreker hield ergens een lezing.

De volle zaal luisterde ademloos.

Het was ook de moeite van het luisteren waard. De rede was best en de spreker deskundig.

Na een paar uur kwam er een eind aan al het moois, dat ten beste werd gegeven.

De schare stroomde naar buiten en de spreker daalde van z'n hoge spreekplaats naar beneden.

Toen stevende een dame op hem af om te zeggen, dat ze het prachtig en krachtig en machtig had gevonden. Ze wilde wel eerlijk zeggen, dat ze nog nooit zoiets gehoord had.

Dat was nu helemaal niet om te vleien — daar hield ze absoluut niet van — maar ze kon niets anders zeggen, dan dat het weer uitnemend was geweest.

Maar ze had nog wel iets te vragen.

Ze had het meeste wel begrepen, maar één zaak was haar niet duidelijk geworden.

De spreker had het herhaaldelijk over een zekere tante gehad. Was dat een van z'n eigen tantes? En of ze dan weten mocht hoe die tante eigenlijk heette?

Dat zou ze toch wel graag willen weten.

Wat de spreker precies geantwoord heeft is mij niet verteld.

Maar wel is mij verzekerd, dat hij helemaal niet over een zekere tante had gesproken.

De redevoering was gewijd geweest aan Dante. Die naam zal ú wellicht niet helemaal onbekend zijn. Naar ik hoop.

Dit verhaaltje bracht mij aan het nadenken over de vraag: Waarom vinden sommige hoorders een redevoering of een preek mooi.

Bovengenoemde dame had natuurlijk van heel de redevoering niets begrepen.

Toch vond zij het prachtig.

Konferenzen

Blutiger Kampf in....

Und wieder

Konferenzen —

über den Frieden —

über all das, was ungenützt

verdämmert

im Herzen der Menschen.

Blutiger Kampf in....

Und wieder

Reden —

auf höchster Ebene, sagt man —

Leer sind die Reden —

und kraftlos.

Man will, ja

man möchte....

Doch zuerst

muszte man selbst etwas geben — von sich —

da redet man lieber....

Blutiger Kampf in....

Und wieder Konferenzen —

Und die Welt

ist eine riesengroße Maske

aus Worten — und Hasz —

und Lächeln....

hinter der die Angst sich verbirgt —

und die Sehnsucht —

nach Liebe —

nach Frieden....

Warum belügen wir uns?

L. Ronchette.

„Dit zijn onze Vaders en Moeders geweest”

In een gereformeerd Duits jeugdblad las ik een artikel ter herdenking daarvan dat het rijk van Hitler 15 jaar geleden kapituleerde. Hier is de vertaling ervan.

Vijftien jaar geleden kapituleerde het groot-Duitse rijk voor zijn tegenstanders. De meesten van onze jongeren hebben de tijd van de oorlog en de kapitulatie niet bewust meegemaakt. Maar ook zij mogen niet vergeten, welke periode in de geschiedenis toen eindigde. Wij mogen niet vergeten wat toen, ten tijde van het „duizendjarige” derde rijk, gebeurde. Het is beslist geen stuk vaderlandse geschiedenis, om trots op te zijn. Maar ook al worden we hier schaamrood over, toch moeten we willen erkennen, dat dit eenmaal onder ons mogelijk was, in het land van de reformatie, van dichters en denkers.

Duitsers leenden er zich toen toe, waanzinnige

Dat komt vaker voor dan wij misschien wel denken.

Eens heb ik een rede gehoord waarbij alles mooi was. De spreker was een knappe man. Met een innemend gezicht en een mooie haardos. Mooi waren zijn handen en mooi waren de gebaren en mooi waren de woorden die hij koos.

Toen we thuis kwamen waren allen het er over eens, dat ze genoten hadden. Het was mooi geweest. Maar niemand wist iets weer te geven van wat hij gezegd had. Allen waren met wat mooiigheid naar huis gegaan. Maar de speech had geen goed en geen kwaad gedaan.

Ik heb een spreker gekend, die gevierd was omdat hij ongelooflijk vlot kon spreken.

Grappenmakers zeiden, dat hij leed aan diarree. De woorden spotten uit z'n mond als de waterstralen uit een fontein.

Z'n redevoeringen waren echte spraak-watervallen. Maar het ging zo ontzettend vlot en vlug, dat geen normaal mens het kon bijhouden.

Niemand kon er dunkt mij veel van onthouden.

Soms vindt men een rede mooi, als de spreker veel kabaal maakt: hard schreeuwt, gekke gezichten trekt, z'n armen als molenwieken gebruikt.

Ik heb een verhaal gelezen, dat ergens een dominee beroepen werd, omdat zijn paaltje het verst van de kerkdeur stond. Als daar een dominee op beroep preekte ging iemand naar buiten om — met de kerkdeur open — te constateren hoe ver de preekheer nog te verstaan was. Op dat punt werd dan een paaltje geslagen. De man wiens paaltje het verst van de deur verwijderd was kreeg het beroep.

Wanneer is een rede of een preek mooi? Als de hoorders er door geraakt worden.

Als zij er door aangesproken worden.

Als zij er wat van kunnen onthouden.

Als zij er nog eens over na kunnen denken.

Als er wat door verandert in hun leven.

Als zij het kunnen bewaren in een eerlijk en oprecht hart. Dat is tenminste de mening van

Frater.

bevelen van een waanzinnige, onmenselijke „Führer” uit te voeren. Duitsers waren het, die miljoenen Joden naar de concentratie-kampen gevoerd en daar vergast hebben. Duitsers waren het die burgers van andere landen gedeporteerd en tot werkslaven gemaakt hebben. Duitsers waren het, ja Christenen waren het, die „Heil Hitler” riepen, terwijl zij wisten dat slechts de God der genade heil kan geven. Dat moeten wij weten, dit moeten wij als onze schuld belijden.

Maar helaas wil niemand dat als zijn persoonlijke schuld erkennen. „Wat hebben wij daarmee te maken gehad?”, zegt men. „Wij zijn geen beulen geweest”. Maar waar bleef ons christelijk getuigenis tegenover een arme, verblinde en verleide mensheid? Wij waren allen brave burgers, die zich de slaapmuts over de oren getrokken hadden, toen zij de vreselijke daden zagen en voelden, dat het ongeluk zijn loop nam. We zagen als christenen de antichristelijke en antimenselijke krachten aan het werk. Maar wat werd er gedaan? Hoogstens werd er gemord en vormde men zijn eigen mening. Maar ons protest weerklonk niet. Publiek verzet werd nauwelijks geboden.

Toen ik een klas van de middelbare school een ooggetuigenverslag van de deportatie van het Amsterdamse ghetto voorlas en bij de mededeling dat de „Grüne Polizei” niets ontziend moeders en kinderen vaneen scheurde en naar concentratie-kampen deporteerde, zei: „Dat zijn onze vaders en broeders geweest”, — ging een schreeuw van protest door de rijen der meisjes. Ja, wij hebben allen een blank, zuiver geweten overgehouden. Wij willen ons niet als volk daaraan schuldig weten en niet uit de geschiedenis leren.

Als Christenen kunnen we het ons niet permitteren met de slaapmuts over de oren in deze wereld te leven. Dat moeten we ook als jeugd reeds weten. Ook nu moeten we waakzaam zijn. Hoe gemakkelijk laat een volk zich door propaganda beïnvloeden. Hoe gemakkelijk kunnen ook Christenen door goedkope leuzen meegesleept worden! Zo ooit, dan is het juist nu nodig, dat wij de geesten beproeven, of ze uit God zijn. Het is nodig dat we thuis zijn in de geschiedenis van vandaag en ons ook met politiek bezighouden. Politiek en contemporaine geschiedenis zijn geen hobby. Het is een door God gegeven opdracht, op zijn gebod te letten, ook in de grote gebeurtenissen van onze dagen.

Dit is echt christelijk en daarom ook echt gereformeerd en daarom eveneens goed Duits.

VAN HIER EN GINDS

De Chr. Geref. Kerken

In ons land zijn 167 Chr. Geref. Kerken. Het aantal predikanten dat deze kerken dient is 103. 74 gemeenten zijn vacant. Het aantal leden bedroeg 63219 tegen 62381 in het jaar daarvoor.

De nood der wereld

In een uitgave van de organisatie van Internationale bijstand lezen wij: „Er wonen 2600 miljoen mensen op aarde, per dag komen er 85.000, per jaar 30 miljoen bij. Een derde deel van die 2600 miljoen mensen woont in Noord-Amerika, Australië, Zuid-Afrika en Europa: betrekkelijk welvarende gebieden.

De 900 miljoen mensen die daar leven, hebben zo goed als geen last van honger, volksepideemieën, werkloosheid en armoede. Zij beschikken over goede landbouwmethoden, geweldige technische middelen en een goed georganiseerde economie.

Twee derde van de wereldbevolking woont in Azië, Afrika en Zuid-Amerika. Dat zijn de zogenaamde minder ontwikkelde gebieden. Zij worden gekweld door de gesel der werkloosheid, door volksziekten die onvoldoende of in het geheel niet worden bestreden, door hongersnood soms en weerloosheid tegenover natuurrampen. De wonderen der techniek zijn er voor het grootste deel onbekend. Landbouw, industrie, medische zorg, onderwijs en volkswontwikkeling leiden een uiterst gebrekkig bestaan: arbeidsprestaties blijven ver beneden het minimum als gevolg van ziekte en ondervoeding.

Een derde deel van de mensheid eet er goed van en verbruikt 85% van het wereldinkomen. De mensen behoeven niet werkloos te zijn, want er is volop werk: één werker moet 5 mensen onderhouden. Men wordt gemiddeld 70—72 jaar en de zuigelingensterfte is 2 op 100. Aan t.b.c. en malaria sterven vrijwel geen mensen. Op 1200 inwoners komt één arts voor en er is uitstekende hulp bij ziekte en ongeval. Van honger komt niemand om.

Twee derde van de mensheid lijdt aan honger en ondervoeding en beschikt over slechts 15% van het wereldinkomen. De tot werken in staat zijnde mensen zijn er 3 tot 4 maanden per jaar werkloos en elk moet 15 mensen onderhouden. Men wordt er amper 30 jaar oud: een vijfde tot een kwart van de babies sterft reeds in het eerste levensjaar. Aan t.b.c. sterven jaarlijks 3.000.000 mensen; aan malaria lijden 300.000.000. Miljoenen lijden en sterven zonder ooit een dokter gezien te hebben; op elke 50.000 inwoners komt één arts voor. Van honger komen jaarlijks miljoenen om”.

Protestanten in Chili

In de „Christian Century” wordt de aandacht gevestigd op een rapport van de Jezuit Ignacio Vergara over de groei van het protestantisme in Chili. Van 1920 tot 1952 nam het aantal toe van 54.000 tot 780.000. D.w.z. van 1,4% tot 12% van de bevolking! Wanneer deze groei voortgaat zal over 50 jaar Chili een protestants land zijn. Vergara noemt als oorzaken van deze groei de bereidwilligheid der protestanten om de mensen in hun particuliere noden hulp te bieden en de omstandigheid dat veel mensen pas door de protestantse prediking voor 't eerst in contact kwamen met het evangelie. In Chili zijn 549 rooms-katholieke parochies, maar 3200 plaatsen waar geregeld protestanten preken!

Vraag naar bijbels

Blijkens het 45ste jaarverslag van het Nederlandsch bijbelgenootschap te Amsterdam werd het op de nieuwe arbeidsterreinen in het buitenland begonnen werk in 1959 geïntensiverd. Een aantal nieuwe kansen voor bijbelverspreiding werd aangegrepen. De verhoogde vraag naar bijbels waarvan in 1958 reeds gewag werd gemaakt nam in 1959 eerder toe dan af. Het nog steeds toenemende alfabetisme en de groeiende belangstelling naar resultaten van eigen cultuur doen verlangen naar een bereikbaarheid van het evangelie in de eigen taal. Wat de Antillen betreft kwam de revisie van het Nieuwe Testament in het papiamentse nog niet goed op gang. Ook werd in het verslagjaar nog geen oplossing gevonden voor een intensivering van de bijbel-distributie op deze eilanden. De contacten met het Amerikaanse bijbelgenootschap doen echter hopen dat hierin binnen niet al te lange tijd verandering zal komen, aldus het verslag.

Er moet een jaar achterstand in de bijbelvoorziening in Indonesië worden ingehaald, hetgeen uitermate kostbaar is. Vanuit de kerken in Nederland zal daarom circa f 200.000.— extra binnen moeten komen. In Nederland werden vorig jaar 254.759 bijbels en bijbelgedeelten verkocht.

Wie is Jood?

De regering van Israël heeft thans een definitief antwoord gegeven op de vraag wie Jood is. Daarmee is een eind gekomen aan een conflict

dat al jaren slepende was en zelfs aanleiding heeft gegeven tot een kabinetscrisis. De Israëliësche regering heeft om uit te maken wie voortaan als Jood zal gelden onder andere adviezen gevraagd aan de Nederlandse opperrabbin S. Rodrigues Pereira van het Portugees Israëlitisch Kerkgenootschap. Het vraagstuk is thans opgelost doordat men voor de burgerlijke wet precies hetzelfde heeft bepaald als wat reeds eeuwenlang in de Joodse religie gold.

Oorspronkelijk wilde de regering als Jood beschouwen ieder die opgeeft dat te zijn, ongeacht of dit ook geldt voor het Jodendom als godsdienst. Thans heeft zij bepaald dat Jood alleen hij of zij is die is geboren uit een Joodse moeder, ongeacht welke godsdienst de vader heeft. Is de vader Jood doch de moeder niet dan zal ook het kind niet als Jood worden beschouwd. Ook zij die op wettige wijze voor een geautoriseerde rabbijn tot het Jodendom zijn overgegaan zullen als Jood worden gerekend. Van deze laatste zijn er volgens de Israëliësche correspondent van Trouw maar weinigen, aangezien het Jodendom geen proselieten maakt en eventuele kandidaten tal van beperkende bepalingen in de weg legt.

Nederland en de Wereldraad van Kerken

Nederland zal drie ton bijdragen aan de bouw van een nieuw hoofdkwartier van de Wereldraad van Kerken in Genève. Dat beoogt althans een „Comité van de actie voor het nieuwe gebouw van de Wereldraad in Genève”, onder leiding van de Oecumenische Raad van Kerken in ons land.

Onlangs besloot de wereldraad in Genève een nieuw hoofdkwartier te doen bouwen, waarmee een bedrag van tien miljoen gulden is gemoeid. Dit kapitaal moet door de 172 bij de Wereldraad aangesloten kerken uit meer dan vijftig landen worden opgebracht. Het Nederlandse aandeel bedraagt f 300.000.— Men hoopt dit bedrag in snel tempo bijeen te brengen om het dan in korte termijn aan „Genève” te kunnen overdragen.

Oostduitse protestantse bisschoppen richten brief aan Grotewohl

Ontstellende berichten over de methoden waarmee in de communistische „Duitse Democratische Republiek” de collectivisering van de boerderijen wordt bespoedigd, hebben de evangelische bisschoppen van Oost-Duitsland ertoe gebracht om eensgezind een protestschrijven tot minister-president Grotewohl te richten.

„Het is een feit”, aldus de brief, „dat boeren tegen hun wil met middelen van economische, politieke en morele druk, ook met inschakeling van openbare aanklagers, politie en organen van de staatsveiligheidsdienst, genoopt worden toe te treden tot de „landwirtschaftliche Produktionsgemeinschaften” en dan nog schriftelijk moeten verklaren dat dat vrijwillig geschied is”.

Om der wille van de mens, wiens waardigheid gekrenkt en wiens geweten in het nauw gebracht wordt, aldus de bisschoppen, kan de kerk bij de gebeurtenissen niet zwijgen, hoewel het niet de taak is, in economische vraagstukken beslissingen te nemen.

De brief eindigt met het dringend verzoek aan minister-president Grotewohl alles te doen wat verhinderen kan dat de vrede in het Duitse volk in gevaar gebracht wordt en te bewerken dat de menselijke waardigheid wordt gewaarborgd.

Groeiende protesten tegen „segregation”

Het protest van de negers tegen de „segregation” (scheiding van blanken en zwarten in het openbare leven in de Verenigde Staten) krijgt voortdurend meer steun. In New York heeft de National Student Federation een brief tot de leidende persoonlijkheden in de Verenigde Staten gericht waarin gezegd wordt, dat de studenten eventueel zullen deelnemen aan demonstraties waar dit maar mogelijk is en voortdurend hun sympathie voor de protestactie van de negers tot uitdrukking zullen brengen.

Van verschillende scholen en universiteiten komen de laatste tijd berichten binnen dat de blanke studenten zich steeds meer openlijk aan de zijde van de negers willen stellen in hun strijd tegen te „segregation”.

In de laatste weken hebben zich eveneens talrijke kerkelijke groepen, ambtsdragers en studenten bij de actie van de negers aangesloten. Tegelijkertijd is het aantal sympathiebetuigingen van de zijde van christelijke organisatie en verenigingen voor de deelnemers aan de talrijke proteststakingen, met name de z.g. „sit-in”-stakingen van de negers in restaurants etc., geweldig toegenomen.

Canadese r.k. bisschoppen willen Zuid-Amerika helpen

De Canadese rooms-katholieke bisschoppen hebben een permanente actie gelanceerd om in samenwerking met de pauselijke commissie voor Zuid-Amerika, met de federatie van Zuidamerikaanse bisschoppen en met het Noordamerikaanse episcopaat hulp in de vorm van mankracht en financiële ondersteuning te geven aan de

Kerk in de Zuidamerikaanse landen. Ter leiding en coördinatie van alle activiteiten hebben de bisschoppen als onderdeel van de bisschoppenconferentie de Bisschoppelijke Canadese Commissie voor Zuid-Amerika opgericht. Het algemeen secretariaat ervan wordt gevestigd te Ottawa.

Er werken op het ogenblik ruim duizend Canadese priesters, zusters en leken in de r.k. bisdommen van Zuid-Amerika. De bisschoppen willen „de mankracht versterken, het bestaande werk consolideren en nieuwe instellingen in het leven roepen voor de opleiding van priesters voor het massale onderwijs van het volk en voor het apostolaat”. De Canadese bisschoppen stellen voorts voor om studenten en onderwijskrachten uit te wisselen, materiële hulp te verlenen, transportmateriaal te verschaffen alsmede leermiddelen voor onderwijs per televisie en radio.

Aartsbisschop van Salzburg:

Kerkvervolgung voor de Verenigde Naties!

De vervolging der Kerk achter het IJzeren Gordijn dient voor de Verenigde Naties gebracht te worden. Deze eis stelt de rooms-katholieke aartsbisschop van Salzburg, mgr dr Andreas Rohrer, in een artikel in het Oostenrijkse weekblad Der Volksbote.

Wanneer negenentwintig afro-aziatische landen de kwestie van Zuid-Afrika bij de Organisatie van de Verenigde Volken in behandeling brengen, dan is dat billijk. Even billijk is het, dat de communistische handelwijze tegenover de Kerk in de Verenigde Naties gebracht wordt. Mgr. Rohrer wijst op de situatie van de Christenen in de landen achter het IJzeren Gordijn en in communistisch China. Hij beschuldigt de regering van rood China ervan meer dan veertien miljoen mensen in de dood te hebben gedreven.

KERKNIEUWS

Ds Versluis is 12 juni in Tanah-Merah op Nieuw-Guinea aangekomen.

Kandidaten. De volgende kandidaten zijn beroepbaar in de Geref. Kerken:

J. Douma, Scheepswerfstr. 13, Stadskanaal;
A. Kamer, Bergweg 251a, Rotterdam;
G. van Keulen, Kanaaldijk 28, Heerde;
D. Noort, Dubbele Buurt 1, Rijnsburg;
J. Snijder, Wm. Buytenwechstraat 138c, Rotterdam.

Ds J. van der Haar te Emmen zal in de plaats van ds J. v. Bruggen te Assen, die in verband met zijn benoeming tot leraar aan de Geref. H.B.S. te Groningen als zodanig heeft bedankt, optreden als geestelijk verzorger van het gewestelijk militair hospitaal te Assen. Met ingang van 1 sept. a.s. zal ds v. d. Haar met bewilliging van zijn kerkeraad daartoe 1 dag per week in Assen als legerpredikant werkzaam zijn.

Adres. Can. Ref. Church van Chatham, Mr A. Goossen, R. R. 1, Plaincourt, Ont., Canada.

GEREF. STUDENTEN LEIDEN

Zij, die van plan zijn gedurende het cursusjaar 1960/61 in Leiden te gaan studeren, kunnen zich schriftelijk aanmelden als lid van de „Vereniging van Gereformeerde Studenten” te Leiden „Franciscus Gomarus” bij Mej. A. de Vries, Oranjestraat 18, Oegstgeest.

De Here schonk ons op 26 juli j.l. een zoon

GERRIT

A. H. van Mansum.

Th. van Mansum-van Diggele.

449 Churchill Ave,
Ottawa 3, Ont., Canada.

Drukkerij Steenberg

ZEIST - TELEFOON 03404 - 2452

Periodieken

Boekwerken

Handeldrukwerk

Abonnementen s.v.p. bij vooruitbetaling door storting op giroreken. 233117 t.n.v. Drukkerij Steenberg, Zeist, met vermelding voor „Opbouw”.

Abonnementprijs: f 5.- p. halfj. - f 10.- p. jr. Studenten abonnement f 6.- per jaar.

Losse nummers 25 cent. Buitenland: f 6.25 per halfjaar - f 12.50 per jaar.